

НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ІЗ СІМ'ЯМИ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Олександр Колишкін, Ольга Васько, Алла Колишкіна, Віта Бутенко
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

kolyshkin_av@ukr.net, vasko.olga@gmail.com, kolyshkina.ap73@gmail.com, zbpk1974@gmail.com

Oleksandr Kolyshkin, Olga Vasko, Alla Kolyshkina, Vita Butenko
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko
Sumy, Ukraine

kolyshkin_av@ukr.net, vasko.olga@gmail.com, kolyshkina.ap73@gmail.com, zbpk1974@gmail.com

Abstract. The paper defines modern approaches to cooperation of the special needs teacher with families that raise children with disabilities, taking into account individual characteristics of parents, types of families, interpersonal relationships and upbringing styles. The main tasks of correctional pedagogical work in the family, the principles of work of the special needs teacher with such families, methods and techniques that parents should be taught to apply in the process of raising their child are revealed. It is emphasized that parents and teachers need to choose the most optimal conditions and forms of teaching, upbringing, physical development that ensure normal life of such children in society. It is noted that effectiveness of rehabilitation of a child with developmental disabilities depends on the degree of integration of the family into society.

Key words: cooperation, special needs teacher, family, children, disorders of psychophysical development.

Анотація. У роботі визначено сучасні підходи до співпраці корекційного педагога із сім'ями, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку, урахувавши індивідуальні особливості батьків, типи сімей, міжособистісні стосунки та стилі виховання. Визначено основні завдання корекційної педагогічної роботи в родині, принципи роботи корекційного педагога із такими родинами, методи і методичні прийоми, яким необхідно навчити батьків для застосування в процесі виховання своєї дитини. Наголошується на тому, що батькам, педагогам необхідно обрати найбільш оптимальні умови та форми навчання, виховання, фізичного розвитку, що забезпечують нормальне життя таких дітей у суспільстві. Зазначається, що ефективність реабілітації дитини з порушеннями в розвитку обумовлена ступенем інтегрованості в суспільство всієї родини в цілому.

Ключові слова: співпраця, корекційний педагог, сім'я, діти, порушення психофізичного розвитку.

Процеси гуманізації суспільного життя, які нині відбуваються, вимагають створення належних умов для соціальної адаптації та інтеграції мільйонів осіб з обмеженими можливостями. Створення оптимальних умов для життєдіяльності, відновлення втраченого контакту з оточуючим світом, успішного лікування, корекції та наступної психолого-педагогічної і фізичної реабілітації, соціально-трудової адаптації та інтеграції осіб з обмеженими можливостями, особливо дітей належить до першочергових державних завдань.

Значна частина дітей із відхиленнями в розвитку, незважаючи на зусилля, які приймаються суспільством з метою їх навчання та виховання, виявляється невідповідною до інтеграції в соціально-економічне життя. Разом з тим, результати досліджень і практика свідчать про те, що будь-яка людина, яка має дефект розвитку, може за відповідних умов стати повноцінною особистістю, розвиватися духовно, забезпечувати себе матеріально та бути корисним суспільству.

Необхідність активного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами, обумовлена насамперед тим, що саме сім'я виступає основним стабілізуючим фактором адаптації дитини. Саме з власної сім'ї дитина виносить у доросле життя перші уявлення про морально-людські цінності, норми поведінки, характер взаємовідносин між людьми. У сім'ї

діти не лише наслідують близьких, а й орієнтуються на їхні соціальні та моральні установки. Тому психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини.

Аналіз сучасних досліджень, проведених С. Мироною¹, Л. Савчук², Д. Шульженко³ та ін., дозволяє наголосити на тому, що питання про співпрацю корекційного педагога із сім'ями, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку – одне з найменш розроблених і найважчих питань в галузі корекційної педагогіки. Вчені доводять, що у корекційній діяльності з батьками фахівці повинні використовувати сучасні форми і методи роботи, враховуючи індивідуальні особливості батьків, типи сімей, міжособистісні стосунки та стилі виховання. Означена проблема залишається складною, мало розробленою і в практиці роботи педагогічних колективів реалізується недостатньо.

Мета статті полягає у визначенні пріоритетних напрямів співпраці корекційного педагога із сім'ями, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Проблема навчання, виховання та реабілітації дітей з обмеженими можливостями залишається складною. Щоб подолати негативні тенденції в підготовці названої категорії дітей до інтеграції в суспільство, потрібно розробляти нові теоретичні підходи до їх навчання, виховання та організації всієї життєдіяльності, які витікають із глибокого аналізу сучасних проблем корекційної освіти як у нашій країні, так і за кордоном. Причому це завдання повинне розв'язуватися з урахуванням всього комплексу медичних, педагогічних, економічних, соціальних, соціально-психологічних та інших проблем, які стосуються соціального захисту дітей з обмеженими можливостями, їх навчання, виховання, реабілітації та адаптації в соціальне середовище, а також соціально-економічних умов життя суспільства, які змінилися.

Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне, милосердне та дбайливе ставлення до дітей і молоді, позбавлених можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного та психічного розвитку. На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої ця категорія дітей та молоді протягом тривалого часу залишалася соціально незахищеною і певною мірою ізольованою від соціуму. Відкрите обговорення проблем осіб з обмеженими можливостями було непопулярним у суспільстві. Діти з інвалідністю, перебуваючи в умовах інтернатного закладу або на вихованні в сім'ї, позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя, виявляються невідповідними до нього у відкритому середовищі.

Сім'я – це мікросоціум, у якому формуються моральні якості дитини, її ставлення до людей, уявлення про характер міжособистісних взаємин. І цей факт не можна не враховувати як в діагностичній, так і в подальшій корекційній роботі із дитиною з проблемами в розвитку. Головне для дітей з обмеженими можливостями – максимально оволодіти навичками самообслуговування, навчитись орієнтуватися в навколишньому світі і жити самостійно, наскільки це можливо. Тому батькам, педагогам та іншим фахівцям необхідно вибрати найбільш оптимальні умови та форми навчання, виховання, фізичного розвитку, що забезпечують нормальне життя таких дітей у суспільстві.

Кожна людина повинна мати можливість отримувати необхідні знання, формувати уміння і навички, навчаючись у школі чи вдома. Це стосується до всіх дітей, зокрема й дітей з обмеженими можливостями. Мета виховання полягає в тому, щоб допомогти дитині самостверджуватися і соціально інтегруватися, наскільки дозволяють її можливості, обмежені структурою дефекту.

---

¹ Миронова С. П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – 304 с.

² Савчук Л. Проблеми родинного виховання дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] / Л. Савчук. – Режим доступу : www.teacher.at.ua, 2011.

³ Шульженко Д. І. Корекційна робота психопедагога з батьками аутичних дітей [Електронний ресурс] / Д. І. Шульженко. – Режим доступу : www.shodinki.com, 2009.

Метою навчання та виховання дитини з обмеженими можливостями є всебічний розвиток її особистості, який полягає не в корекції окремих функцій, а передбачає цілісний підхід до особистості дитини. Сутність особистісно-орієнтованого походу полягає в тому, щоб підняти на більш високий рівень всі потенційні можливості дитини: психічні, фізичні, інтелектуальні, тобто ті можливості, які забезпечать їй самостійну життєдіяльність у майбутньому. Цю функцію виховання дитини виконують насамперед, сім'я, батьки, які іноді не спроможні забезпечити належне виховання і потребують додаткової допомоги.

У спеціальних (корекційних) школах проводиться багато різних заходів для учнів, які охоплюють підготовчу, корекційну та соціально-адаптаційну роботу. Школа при цьому виконує кооперативну роль. Вона може надавати батькам необхідні знання та рекомендації та дієву допомогу дітям. Тому тісна співпраця між батьками і школою є одним з важливих аспектів педагогічної діяльності. Вона має різні форми. Це відвідування учнів вдома, регулярні бесіди з батьками, консультації, поради, допомога батьків школі та інші зустрічні кроки.

Діти, що мають проблеми в розвитку, є складною і різноманітною групою. Порушення зору, слуху, інтелекту, опорно-рухового апарату по-різному позначаються на формуванні соціальних зв'язків дітей. Але незалежно від характеру патології для правильно організованого виховання дитини батьки повинні мати чітке уявлення про причини відхилення від нормального розвитку і про ймовірні наслідки.

Народження дитини з дефектом розвитку на різних батьків впливає неоднаково, але в своїй більшості виявляється як сильний психологічний стрес, результатом якого може бути порушення функціонування психіки в результаті пережитого шоку. Виділяють кілька схем реагування батьків на появу дитини, з тим або іншим дефектом:

- прийняття дитини та її дефекту – батьки приймають дефект, адекватно оцінюють його і проявляють щодо дитини справжню відданість;
- реакція заперечення – заперечується, що дитина має дефект;
- реакція надмірного захисту, опіки – батьки сповнені відчуття жалості і співчуття, що виявляється в надмірно дбайливому і захисному від всіх небезпек типі виховання дитини;
- приховане зречення, відкидання дитини – дефект вважається ганьбою; негативне ставлення й огида до дитини ховається за надмірно дбайливим, попереджувальним вихованням;
- відкрите зречення, відкидання дитини – дитина приймається з огидою і батьки повністю усвідомлюють свої ворожі почуття⁴.

Перераховані реакції мають неконструктивний характер і можуть стати лише перешкодою на шляху адаптації самої дитини та її батьків. Найбільш правильною видається спільна з фахівцями робота з пошуку раціональних шляхів соціальної адаптації дітей, турбота про їхнє майбутнє, виховання, освіту, працевлаштування, які відповідали б реальним можливостям молодшої людини.

Поява дитини з обмеженими можливостями в сім'ї ставить батьків перед фактом розширення соціальних контактів з різними установами, організаціями і службами. Усвідомлюючи свою відповідальність перед малюком, батьки повинні, не втрачаючи часу, починати діяти, проявляючи відповідну активність з метою створення необхідних умов для організації повноцінного розвитку і виховання дитини. Така активність є корисною, оскільки вона дозволить батькам легше пережити депресивний стан, викликаний появою дитини з дефектом у розвитку, а також зможе дати позитивний імпульс для своєчасного її лікування, виховання та розвитку.

За типом внутрісімейних відносин і стилем сімейного виховання розрізняють чотири групи сімей:

1. Батьки з вираженим розширенням сфери батьківських відчуттів. Характерний для них стиль виховання – гіперопіка, коли дитина є центром всієї життєдіяльності сім'ї,

---

⁴ Колишкін О. В. Корекційна освіта : вступ до спеціальності : навч. посіб. / О. В. Колишкін. – Суми : Університетська книга, 2013. – 392 с.

унаслідок чого комунікативні зв'язки з оточенням деформуються. Цей стиль сімейного виховання характерний для більшості сімей матерів-одиначок.

2. Сім'ї, які характеризуються стилем холодного спілкування – зниженням емоційних контактів батьків з дитиною, проекцією на дитину з боку обох батьків або одного з них власних небажаних якостей.

3. Сім'ї, які характеризуються стилем співпраці – конструктивна і гнучка форма взаємовідповідальних батьків і дитини в спільній діяльності.

4. Сім'ї, які мають репресивний стиль сімейного спілкування, що характеризуються батьківською установкою на авторитарну лідируючу позицію (частіше батьківську). При такому стилі виховання в дітей переважає афектно-агресивна поведінка, плаксивість, дратівливість, підвищена збудливість. Це ще більш ускладнює їхній фізичний і психічний стан.

Гендерна характеристика сімей підтверджує той факт, що жінки є тими членами сім'ї, які несуть головний тягар турбот про дитину. У сім'ях, що мають дітей з інвалідністю, дуже високий відсоток розлучень.

Щоб батьківська любов стала силою, яка формує характер і психічний стан дитини, на думку Л. М. Шипициної⁵, батьки дітей з обмеженими можливостями повинні мати такі ключові риси :

- віру в життя, внутрішній спокій, щоб не заражати своєю тривогою дітей;
- будувати свої відносини з дитиною на очікуванні успішності, що визначається батьківською вірою в її сили і можливості;
- чітко знати, що дитина не може вирости без атмосфери похвали;
- розвивати самостійність своєї дитини і тому для її ж блага (по можливості) скорочувати поступово свою допомогу до мінімуму.

Багато батьків можуть допомогти своїм дітям, якщо почнуть застосовувати систему корекційного виховання якомога раніше, уже з перших місяців життя дитини, оскільки саме перші 2–3 роки життя є критичними в її розвитку, етапом формування «функціональних ансамблів» нервово-психічної діяльності.

Необхідно переконати батьків, що дитина відрізняється від нас і зовні, і внутрішньо. Вона не хвора, вона просто інша. У неї інша мова, інша система сприйняття, відмінні від наших цінності та мотиви. Найважливішим у роботі з «особливою» дитиною є прийняття її самої. Як тільки ми відійдемо від поняття «хвороби» і сформуємо сприйняття дитини як особливої, відмінної від нас людини, ми зможемо найбільш ефективно працювати з нею⁶.

Важливо навчити батьків методам і методичним прийомам, які вони зможуть застосовувати в процесі виховання своєї дитини:

1. *Метод моделювання різних побутових ситуацій.* Дитина розвивається, спостерігаючи за щоденними подіями вдома: приготування їжі, прання білизни, розмова батьків по телефону і т.ін. Для того, щоб «особлива» дитина опанувала ці ситуації, щоб вона відчувала себе в них комфортно, батьки можуть створювати подібні ситуації і навчити дитину елементарних дій: як потрібно брати телефонну трубку, куди натискати, як ввічливо відповісти на дзвінок, що дає дитині певний досвід, який поступово накопичується, готує її до самостійного життя.

Моделюючи різні ситуації і пропонуючи дитині їх конкретне вирішення, батьки допомагають уникнути ситуацій невизначеності, які викликають у «особливої» дитини тривогу, а іноді й агресію.

2. *Ігровий метод* – різні сюжетно-рольові ігри, ігри, що моделюють поведінку, домашні вистави, розвивальні та рухливі ігри. Гра – це осмислена діяльність, тобто сукупність осмислених дій, об'єднаних єдністю мотиву. Гра є найважливішою самостійною діяльністю

⁵ Шипицина Л. М. «Необучаемый» ребёнок в семье и обществе. Социализация детей с нарушениями интеллекта / Л. М. Шипицина. – СПб. : Дидактика плюс, 2002. – 496 с.

⁶ Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Как помочь «особому» ребёнку: книга для педагогов и родителей / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Л. А. Нисневич. – СПб. : Институт специальной педагогики и психологии, 1998. – 96 с.

дитини та має велике значення для її фізичного і психічного розвитку, становлення індивідуальності та формування колективу. Гра захоплює дитину, дає їй радість, викликає позитивні почуття і переживання, задовольняє її інтереси в творчому відображенні життєвих вражень. Гра привчає до порядку. Система правил у грі абсолютна і незаперечна. Неможливо порушувати правила і бути в грі. Ця якість – любов до порядку є дуже цінною у нашому нестабільному, хаотичному світі.

3. *Зміна обстановки.* Виїзди на природу, прогулянки в ліс, на озеро і т.ін. Природа дає дитині з обмеженими можливостями дуже багато. Вона відчуває себе більш розкутою, на неї не тисне місто своїми правилами. У лісі можна й покричати, і побігати, а виплеск емоційної енергії потрібен дитині. Такі поїздки мають навчальне значення. Можна познайомити дитину з назвами квітів і дерев, комах і птахів. Можна пограти з нею в прості рухливі ігри. Навчити її чогось, наприклад, того, що не можна брати в рот, а що їстівне. Навчити збирати ягоди, гриби, на власному прикладі показати, як потрібно охороняти природу, і т.ін.

4. *Метод творчих завдань*, доступних для дитини: намалювати, виліпити з пластиліну або глини, вирізати з паперу, розфарбувати картинку, зробити аплікацію та ін. У даний час проводиться велика кількість конкурсів і виставок робіт дітей з обмеженими можливостями. Вони хочуть бути чимось корисними, їм потрібно тільки трохи допомогти.

5. *Метод тісної співпраці фахівців і сім'ї.* Деякі спеціальні (корекційні) освітні установи практикують спільні наради батьків і фахівців. На нараді обговорюється подальша програма для дитини, розробляється так званий маршрут розвитку дитини. Може обговорюватися, у якому класі (групі) краще дитині навчатися, які види діяльності для неї кращі, якими навичками вона вже володіє, а які їй ще потрібно прищеплювати, і т.ін. Це дієвий метод, який допомагає і дитині, і батькам. Фахівці можуть допомогти скласти план домашнього виховання, розповісти, як і чим можна займатися, на що потрібно звернути увагу.

6. *Театр.* У ньому зосереджено багато важливих моментів реабілітації, де дитина набуває знання через діяльність. Спектакль, створений батьками, має особливу енергетику. Діти можуть безпосередньо взаємодіяти з героями в домашній обстановці. Якщо це ляльковий спектакль (ляльки можуть бути виготовлені вдома разом з дитиною, що нескладно), то це додає спектаклю незвичайну чарівну силу. Адже не тільки ляльку можна створити, можна ще самим і написати казку, обговорити якусь проблему, актуальну на даний момент, і казковим чином знайти шляхи вирішення цієї проблеми.

Працюючи таким чином, батьки й самі починають краще розуміти дитину, шукати творче вирішення проблем, що виникають. У корекційно-виховному процесі необхідно прагнути виховати в дитини самостійність, упевненість, мобільність. Для цього необхідно:

- сформувані вміння і навички, необхідні для самостійного життя;
- учити спілкуватися;
- досягти формування в дитини такого психологічного стану, коли вона сприймає свій дефект (ваду) як одну зі своїх якостей, що відокремлюють її індивідуальність від інших, і не більше того.

Щоб досягти такого стану, дорослим не можна надмірно опікуватися дитиною, проявляти жалість, знижувати вимоги, а для цього слід створити сприятливі умови для досягнення життєвих цілей:

- навчити спілкуватися;
- визначити життєві цінності;
- навчити досягати поставленої мети;
- навчити жити, не перебуваючи в залежності від здорових (за можливістю);
- викоренити споживацьку психологію та замінити її умінням отримувати радість;
- навчити поважати бажання інших, їхні інтереси.

Психологічна допомога батькам має полягати в руйнуванні непотрібної стіни, на якій зранена психіка батьків викарбувала слова: «Моя дитина не така як усі, вона гірша». Ця гіркота та розчарування зникнуть тоді, коли з'являться перші успіхи в дитини.

Зусилля педагогів щодо залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до корекційно-виховної роботи сприятиме навчанню й розвитку дітей, попередить їхню дискримінацію за ознаками, пов'язаними з тією чи іншою індивідуальною характеристикою дитини чи її сім'ї, яка б морально не пригнічувала ні самої дитини, ні її батьків. Успіх цього процесу визначальною мірою залежить від розуміння кінцевої мети, спільних зусиль практичних працівників, науковців, усієї педагогічної громадськості.

Основними завданнями корекційної педагогічної роботи в родині є:

1. Реконструкція батьківсько-дитячих взаємин.
2. Оптимізація подружніх і внутрішньосімейних взаємин.
3. Гармонізація міжособистісних відносин між парою – матері і дитини та членами родини, членами родини та іншими (сторонніми) особами.
4. Корекція неадекватних поведінкових і емоційних реакцій батьків дітей з особливими потребами.
5. Розвиток комунікативних форм поведінки, що сприяють самоактуалізації і самоствердженню дорослих, які виховують дитину з особливими потребами.
6. Формування навичок соціальної взаємодії.
7. Особистісне зростання кожного з членів родини дитини з особливими потребами під час корекційних занять.

Психокорекційний процес має будуватися на основі індивідуально-диференційованого експериментального підходу до особистісних особливостей членів сім'ї дітей з особливими потребами.

В основу роботи корекційного педагога із родиною, де є дитина з особливими потребами, крім принципу комплексного підходу до організації корекційно-педагогічного процесу, мають бути покладені й принципи:

– *єдності діагностики і корекційно-педагогічного процесу*. Обстеження дитини різними фахівцями проводиться для виявлення (визначення) її актуального та потенційного рівнів розвитку, соматичного стану і т.ін., а також для визначення шляхів корекційно-педагогічної роботи у формі, зокрема, складання індивідуальної програми розвитку;

– *тісної співпраці між батьками і фахівцями, батьками та дітьми*. Слід зазначити, що батьки шукають підтримки та допомоги фахівця, прислуховуються до нього і виконують його поради лише тоді, коли професіонал сприймає батьків не як «об'єкт свого впливу», а як рівноправного партнера по корекційному процесу. Так само стосунки між корекційним педагогом і дитиною та батьками і дитиною мають будуватися за відомим принципом особистісно-орієнтованої педагогіки;

– *урахування інтересів (принцип вирішення того чи іншого завдання через інтерес)*, за якого фахівцеві потрібно достатньо тактовно й аргументовано підходити до відповідей на питання, що цікавлять батьків дитини;

– *провідної діяльності* – розвиток дитини відбувається в межах її основної діяльності, отже, і співпраця корекційного педагога та родини повинна спрямовуватися на формування діяльності дитини відповідно до її віку, можливостей, інтересів.

У корекційній роботі з батьками фахівці повинні використовувати сучасні форми і методи роботи, урахуовуючи індивідуальні особливості батьків, типи сімей, міжособистісні стосунки та стилі виховання. Робота фахівців і батьків, які мають дитину з особливими потребами, має бути регулярною і довготривалою. Тому фахівці повинні надавати на різних лекціях, семінарах, заняттях, тренінгах і практикумах теоретичні знання батькам і навчати техніці і прийомам роботи з даною дитиною⁷.

Однією з основних проблем, яка потребує свого вирішення, стає проблема забезпечення умов і заходів для довготривалого, узгодженого, повноцінного освітнього та корекційного процесу для дітей з особливими потребами, створення матеріально-технічної та

---

⁷ Шефер Ч. Игровая семейная психотерапия / Ч. Шефер, Л. Кэри. – СПб., 2000. – 384 с.

методично-дидактичної бази навчання, підготовка та навчання корекційних педагогів для роботи із сім'ями, де виховуються діти з особливими потребами.

Важливим аспектом співпраці із сім'ями, які виховують дітей з обмеженими можливостями, є створення громадських об'єднань батьків таких дітей. Одним із дієвих способів надання допомоги сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими можливостями, є «батьківський клуб». Батьківський клуб як об'єднання батьків, що виховують дитину з обмеженими можливостями в розвитку, ставить перед собою такі завдання:

1. Формування адекватного сприйняття батьками своєї дитини: важливо відійти від поняття «хвороба» і перейти до поняття «особливі закони розвитку».

2. Формування сприятливого мікроклімату в сім'ї для максимального розкриття наявних у дитини особистісних, творчих і соціальних ресурсів.

3. Формування партнерських взаємовідносин батьків з установами, що реалізують взаємозв'язок і взаємодоповнення знань, збагачення досвідом.

4. Особистісний та соціальний розвиток батьків, формування навичок соціальної активності і конструктивності поведінки.

У батьківському клубі використовуються різноманітні форми роботи. Серед них, традиційні і нетрадиційні:

- індивідуальні консультації з питань розвитку дитини;
- організація виїзних заходів: відвідання театрів, музеїв, виїзд за місто та ін.;
- освітні семінари;
- психологічні тренінги;
- громадські акції;
- прес-клуби та тематичні круглі столи;
- публікації досвіду виховання дитини в сім'ї;
- зустрічі з представниками влади;
- заняття в системі «дитина – батьки – спеціаліст»;
- участь в експертизі динаміки розвитку дитини.

У процесі реалізації освітнього і психотерапевтичного аспектів роботи переважають моделювання, прогнозування, інтерв'ювання, тестування, методи психолого-педагогічного впливу з акцентом на сучасну креативну методологію (казкотерапія, арт-терапія, ігротерапія, пісочна терапія, музикотерапія, кінотерапія, релаксаційний практикум тощо). Для узагальнення та систематизації отриманого досвіду використовуються методи узагальнення та систематизації, опис отриманих результатів (публікації їх в пресі, розроблення рекомендацій, створення відеофільмів, розповсюдження інформації в мережі Інтернет). Отже, робота з батьками дітей з особливими потребами має широкий діапазон проблем, які вирішуються комплексно, використовуючи теоретичні, діагностичні та експериментальні методи.

Модель діяльності батьківського клубу може передбачати роботу за такими напрямками:

– *освітній*. Мета освітньої діяльності – формування в батьків адекватного сприйняття дитини, прийняття її особливостей, темпу і своєрідності розвитку. Заходи даного напрямку здійснюються в індивідуальній та груповій формі за допомогою лекційних та семінарських занять, а також занять у системі „дитина – батьки – спеціаліст”.

Завдяки заходам освітнього напрямку створюється спільна мова між фахівцями і батьками, змінюється ставлення до дитини і до себе;

– *психотерапевтичний*. Його мета – зниження рівня психоемоційного напруження, формування позитивного образу майбутнього для дитини і сім'ї в цілому. Заходи даного напрямку здійснюються в індивідуальній та груповій формі з використанням сучасних методів психотерапії та психологічного консультування: релаксаційний практикум, казкотерапія, арттерапія, данстерапія, формопластика та ін.

Завдяки методам психотерапевтичного впливу батьки стають спокійнішими, схильними до співпраці, сприймають майбутнє досить позитивно, виявляють бажання до

конструктивних змін. При цьому відбувається значна стабілізація психоемоційного стану і в дітей;

– *соціально-тренінговий*. Мета заходів – навчання батьків адекватних і ефективних форм поведінки в різних соціальних ситуаціях та відносинах. Здійснюються вони переважно в груповій формі. На заняттях моделюються різноманітні соціальні ситуації (у відділі соціального забезпечення, транспорті, магазині тощо) і конструюються нові форми соціальної поведінки. Завдяки їм батьки долають соціальну тривогу і невпевненість, набувають гнучкості поведінки і реагування, стають більш комунікативно-компетентними;

– *правовий*. Мета заходів, що проводяться в межах даного напрямку, – правова грамотність батьків щодо цивільного законодавства, яке стосується дітей з обмеженими можливостями та їх сімей. Батьки вивчають закони, конвенції, постанови. Знання, набуті на заняттях і в процесі самостійного вивчення законодавчих документів, допомагають батькам змінювати життєві ситуації, покращувати умови життя дитини і сім'ї. На заняття може бути запрошений юрист, який і допомагає батькам дізнатися про свої права;

– *інтеграційний*. Мета напряму – громадська самореалізація батьків, зміна ставлення до них у суспільстві. Батьки узагальнюють досвід виховання «особливих» дітей в сім'ї, беруть участь в діалозі із засобами масової інформації, у прес-клубах та круглих столах, публікують свої статті. Завдяки цьому формується об'єктивна участь у до громадському житті і соціальна значущість, що суттєво позначається на розвитку дитини.

Заняття в клубі проходять один раз на тиждень і допомагають батькам глибше пізнати свою дитину, підкріпити інтуїтивні знання про неї науковою інформацією, знаннями корекційної педагогіки і спеціальної психології, розв'язати складні ситуації. На заняттях батьки об'єднуються, знаходять собі однодумців, проявляють творчі здібності, що вселяє віру у свої сили і допомагає не замикатися у вузькому колі власних проблем, а виходити на інший рівень спілкування і вирішувати проблеми колективно і грамотно.

Батьківський клуб – не єдиний спосіб роботи з батьками. Створюються школи матерів різних нозологічних груп дітей з обмеженими можливостями, де проводяться семінари, тренінги та інші соціально-психологічні заходи, які пов'язані з просвітою батьків.

Однією з головних особливостей професійної діяльності корекційного педагога в роботі із сім'ями, що виховують дітей з особливими потребами, є саме робота з батьками, які не менше, ніж їхні діти, потребують реабілітації, абілітації, адаптації в життєвій ситуації, але їх потрібно до цього готувати, створюючи спеціальні програми, тому що саме від батьків, особливо на ранніх етапах розвитку дитини, залежать її здоров'я, фізична і психічна підготовленість, соціалізація та інтеграція в суспільство.

Сім'я має визначальний вплив на інтеграцію дітей у соціум, і тому її роль величезна. Тільки вирішуючи проблеми батьків, можна забезпечити повноцінну соціалізацію їхніх дітей. Ефективність реабілітації дитини з порушеннями в розвитку обумовлена ступенем інтегрованості в суспільство всієї родини в цілому. При цьому батькам необхідно повірити в себе, у свої можливості, свою дитину, не замикатися на своїх проблемах, а вирішувати їх спільно.

В роботі визначені пріоритетні напрями та особливості співпраці корекційного педагога із сім'ями, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Визначено принципи роботи фахівця із такими родинами; методи і методичні прийоми, яким необхідно навчити батьків для застосовування в процесі виховання своєї дитини. Доведено, що однією з головних особливостей професійної діяльності фахівця в роботі із сім'ями, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку, є саме робота з батьками, які не менше, ніж їхні діти, потребують реабілітації, абілітації, адаптації в життєвій ситуації, але їх потрібно до цього готувати, створюючи спеціальні програми, тому що саме від батьків, особливо на ранніх етапах розвитку дитини, залежать її здоров'я, фізична і психічна підготовленість, соціалізація та інтеграція в суспільство.

Перспектива подальшого дослідження полягає у вдосконаленні напрямів взаємодії фахівців-дефектологів, соціальних педагогів і спеціальних психологів в роботі із сім'ями, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку різних нозологічних груп.

Література:

1. Миронова С. П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – 304 с.
2. Савчук Л. Проблеми родинного виховання дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] / Л. Савчук. – Режим доступу : www.teacher.at.ua., 2011.
3. Шульженко Д. І. Корекційна робота психопедагога з батьками аутичних дітей [електронний ресурс] / Д. І. Шульженко. – Режим доступу : www.shodinki.com., 2009.
4. Колишкін О. В. Корекційна освіта : вступ до спеціальності : навч. посіб. / О. В. Колишкін. – Суми : Університетська книга, 2013. – 392 с.
5. Шипицына Л. М. «Необучаемый» ребёнок в семье и обществе. Социализация детей с нарушениями интеллекта / Л. М. Шипицына. – СПб. : Дидактика плюс, 2002. – 496 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Как помочь «особому» ребёнку: книга для педагогов и родителей / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Л. А. Нисневич. – СПб. : Институт специальной педагогики и психологи, 1998. – 96 с.
7. Шефер Ч. Игровая семейная психотерапия / Ч. Шефер, Л. Кэри. – СПб., 2000. – 384 с.